

NEOKLASIČNI REALIZAM KAO TEORIJSKI OKVIR ZA ANALIZU VANJSKE POLITIKE, S POSEBNIM OSVRTOM NA ULOGU PERCEPCIJA, UVJERENJA I IDEJA DRŽAVNIH LIDERA

Ivan Mintas *

UDK: 327

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 23. VI. 2020.

Prihvaćeno: 8. IX. 2020.

SAŽETAK

Od samih početaka ljudske civilizacije vanjska politika je jedna od nezaobilaznih i najvažnijih državnih politika i bez nje je nemoguće zamisliti funkcioniranje države. Budući da je riječ o složenoj i raznolikoj aktivnosti države, postavlja se pitanje kako na najbolji znanstveni način analizirati takvu politiku. U radu je stoga na pregledan način predstavljen neoklasični realizam, u radovima unutar hrvatske akademske zajednice relativno malo zastupljen teorijski okvir, koji bi, prema našem mišljenju, mogao biti češće korišten zbog svoje pluralnosti i relativno širokih mogućnosti primjene s obzirom na to da omogućava testiranje širokog spektra varijabli. Neoklasični realizam objedinjuje elemente klasičnog realizma i neorealizma na način da neorealističku analizu nadopunjuje elementima klasičnog realizma i interesom za unutarnju politiku i ulogu lidera. Pritom se vanjsku politiku država kao zavisnu varijablu nastoji objasniti analiziranjem nezavisnih varijabli na strukturnoj/sistemskej razini te intervenirajućih varijabli na jediničnoj odnosno državnoj razini.

Ključne riječi: neoklasični realizam, realizam, neorealizam, klasični realizam, međunarodni odnosi, vanjska politika.

UVOD

Od samih početaka ljudske civilizacije vanjska politika je jedna od nezaobilaznih i najvažnijih državnih politika i bez nje je nemoguće zamisliti funkcioniranje države. O vanjskoj politici država kao glavnih aktera međunarodnog djelovanja ovisi i ukupnost međunarodnih odnosa (Vukadinović 2005: 7). Uz međunarodnu dimenziju, vanjska politika države ima i unutarnju dimenziju, odnosno vanjskopolitička pitanja često imaju veći ili manji utjecaj na svakodnevni život svih građana (Hook 2001, prema: Vukadinović 2005: 7).

* Mr. sc. Ivan Mintas (ivan.mintas@gmail.com) polaznik je doktorskog studija politologije na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Stajališta iznesena u ovome radu osobna su stajališta autora te ne predstavljaju stajališta institucije u kojoj je zaposlen.

Vanjska politika je složena i raznolika aktivnost države te se stoga postavlja pitanje kako na najbolji znanstveni način analizirati jednu takvu politiku. Autori pristupaju proučavanju vanjske politike na različite načine i iz različitih aspekata, primjenjujući različite akademske pristupe. Kao znanstvena disciplina međunarodni se odnosi najčešće dijele na područje koje proučava sistemске međunarodne odnose i međunarodni sistem u cjelini, te na područje koje se bavi analizom vanjske politike s fokusom na države i njihove vanjskopolitičke akcije (Hellman i Stark Urrestarazu 2013). Za razliku od sistemskih teorija, analiza vanjske politike prije svega zahtijeva složenije i manje parsimonične modele ili teorije s obzirom na to da se više varijabli može smatrati relevantnima. Unatoč ovim poteškoćama, u akademskoj zajednici postoji određeni konsenzus o potrebi za nekim teorijskim okvirom kao alatom za analizu vanjske politike i njezino eventualno predviđanje (Hellman i Stark Urrestarazu 2013).

Takvih teorijskih okvira ima više, a cilj ovoga rada je na pregledan način predstaviti neoklasični realizam, relativno malo zastupljen teorijski okvir u radovima unutar hrvatske akademske zajednice, koji bi se, prema našem mišljenju, mogao češće koristiti radi svoje pluralnosti i relativno široke mogućnosti primjene s obzirom na to da omogućava testiranje širokog spektra varijabli. O neoklasičnom realizmu danas se može govoriti kao o teoriji vanjske politike, teoriji velike strategije i teoriji međunarodne politike. Kitchen razlikuje tri tipa neoklasičnog realizma: prvi se tip bavio analizom povijesnih pogrešaka država koje nisu uspjele oblikovati odgovarajući vanjskopolitički odgovor isključivo na temelju strukturnih varijabli, drugi tip se fokusirao na razvoj apstraktnijeg i općenitijeg teorijskog okvira vanjske politike, dok se najnoviji, treći tip usredotočio na razvoj neoklasičnog realizma kao teorije međunarodne politike (Kitchen 2020: 11). Međutim, u literaturi postoji određeni konsenzus da je neoklasični realizam ponajprije teorija vanjske politike ili, bolje rečeno, teorijski okvir a ne o jedinstvena teorija, jer autori koji se ubrajaju u neoklasične realiste imaju različite pristupe teoriji, njezinim varijablama i metodologiji (Meibauer 2020b: 2), što je uostalom jedna od specifičnosti cijele realističke tradicije (Buzar 2020: 11).

Dio neoklasičnih realista pristupa analizi tako da na intervenirajuće varijable gleda kao na element koji povećava eksplanatornu moć neorealizma, odnosno koriste ih u situacijama koje ne mogu biti adekvatno objašnjene samo strukturnim varijablama. Ovakav pristup u određenoj mjeri od neoklasičnog realizma čini podređenu i supsidijarnu komponentu neorealizma (Quinn 2013, prema: Meibauer 2020a: 24). Drugi polaze od pretpostavke o stalnom djelovanju i utjecaju intervenirajućih varijabli, a ne samo u nekim specifičnim slučajevima, odnosno pretpostavlja se da lideri uvijek razmatraju sistemске uvjete u svjetlu nacionalne politike (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009, prema: Meibauer 2020a: 24). Ovaj pristup omogućava uključivanje u analizu širokog spektra intervenirajućih varijabli, od kojih je veći dio mjerljiv i obično utemeljen u nekoj materijalnoj činjenici (Meibauer 2020a: 24).

Budući da se o neoklasičnom realizmu može govoriti kao o teorijskom okviru ili istraživačkom programu koji proizlazi iz realističke tradicije i bavi se studijama vanjske politike (He 2017: 137), moguće je pod njegov kišobran svrstati niz teorijskih pristupa i modela kao što su Waltova ravnoteža prijetnji (1987), Christensenov model političke mobilizacije (1996), Schwellerov argument ravnoteže interesa (1998),

Taliaferrova teorija ravnoteže rizika, Lobellov model izvršne vanjskopolitičke vlasti (2009) i Kitchenov model velike strategije temeljen na idejama (2010) (He 2017: 137). Ovi su autori intervenirajuće varijable uključivali u svrhu proširenja analize temeljene na neorealizmu i poboljšanja njezine eksplanatorne moći (Foulon 2015: 646), a korištenjem prilično raznolikih pristupa pridonijeli su raznovrsnosti neoklasičnog realizma kao teorijskog okvira za analizu vanjske politike (Taliaferro i dr. 2009: 10, prema: Foulon 2015: 646).

Svi ovi pristupi i modeli dijele sličan teorijski okvir koji ih razlikuje od neorealizma i klasičnog realizma, a uključuje analizu prve, druge i treće predodžbe, odnosno individualnu, državnu i sistemsku razinu. Naime, neoklasični realizam započinje analizom koja se temelji na neorealizmu te relativnu distribuciju moći u sistemu smatra glavnom nezavisnom varijablom koja utječe na oblikovanje vanjske politike. Analiza se potom nadopunjava uključivanjem u tzv. transmisijski pojas intervenirajućih varijabli na razini jedinica, tj. država, koje su posuđene iz drugih teorijskih pravaca (ponajprije klasičnog realizma), što omogućuje fleksibilniji i širi okvir za objašnjavanje vanjske politike kao zavisne varijable (He 2017: 137).

Upravo zbog svoje pluralnosti i širine, neoklasični realizam često je kritiziran kao nekonzistentan s temeljnim postavkama realizma, koje su mu ujedno pokušavale osporiti teorijsku korisnost (Legro i Moravscik 1999, Walt 2002, Narizny 2017, prema: Desmaele 2020: 2). Ovakve i slične kritike mogu se smatrati u određenoj mjeri prirodnima jer i sam neoklasični realizam korijene vuče iz kritike statičnosti neorealizma, koji nije uspio predvidjeti kraj hladnog rata i raspad bipolarnog sistema (Sterling-Folker 2020: 21). S druge strane, njegovi zagovornici tvrde da je neoklasični realizam „kohherentna teorija vanjske politike koja se sastoji od serije pretpostavki koje imaju jasno definirane međusobne odnose“ (Dunne, Hansen i Wight 2013, prema: Desmaele 2020: 2).

Neoklasični realizam, kao i realizam općenito, nije normativna teorija koja bi propisivala poželjno ponašanje države, već nastoji objasniti vanjsku politiku i postupke države bez definiranja „ispravnog“ postupanja (Goldman 2001, Sterling-Folker 2002, Goddard i Nexon 2005, Guzzini 2013, prema: Desmaele 2020: 2), te zbog toga može ponuditi objektivniju analizu bez ideološkog predznaka.

NEOKLASIČNI REALIZAM KAO DIO REALISTIČKE TRADICIJE

Neoklasični realizam dio je realističke tradicije te s klasičnim realizmom i neorealizmom dijeli mnoge sličnosti, ali i razlike, koje su prikazane u tablici 1.

Tablica 1. Klasični realizam, neorealizam i neoklasični realizam (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 20)

Istraživački program	Epistemologija i metodologija	Pogled na međunarodni sistem	Pogled na jedinice	Zavisna varijabla	Kauzalna logika u pozadini
KLASIČNI REALIZAM	induktivne teorije; filozofsko promišljanje o prirodi politike ili detaljna povijesna analiza (općenito temeljena na zapadnoeuropskoj povijesti)	donekle važan	diferencirane	vanjske politike država	distribucija moći ili distribucija interesa (revizionističke vs. <i>status quo</i> => vanjska politika)
NEOREALIZAM	deduktivne teorije; kompetitivno testiranje hipoteze korištenjem kvalitativnih i ponekad kvantitativnih metoda	vrlo važan; inherentno kompetitivan i neizvjestan	nediferencirane	međunarodni politički ishodi	distribucija relativne moći (nezavisna varijabla) > međunarodni ishodi (zavisna varijabla)
NEOKLASIČNI REALIZAM	deduktivno teoretiziranje; kompetitivno testiranje hipoteze korištenjem kvalitativnih metoda	važan; implikacije anarhije su varijabilne i ponekad netransparentne za donositelje odluka	diferencirane	vanjske politike država	distribucija relativne moći (nezavisna varijabla) => domaća ograničenja i percepcije elita (intervenirajuće varijable) => vanjska politika (zavisna varijabla)

Neoklasični realizam na neki način objedinjuje najbolje od neorealizma i klasičnog realizma nadopunjujući neorealističku analizu elementima klasičnog realizma i interesom za unutarnju politiku, državne institucije i ulogu lidera, uz zadržavanje znanstvene rigoroznosti i mogućnost testiranja hipoteza (Ripsman 2011: 9; Saltzman 2012, prema: Saltzman 2015: 502). Ovakav pristup, temeljen na prihvaćanju sistemskih i unutarnjih varijabli, na specifičan način objedinjuje koncepte i teorije

dva velika mislioca realizma, Morgenthaua i Waltza, čime uvelike može pridonijeti boljem razumijevanju složenog procesa oblikovanja vanjske politike (Więclawski 2017: 207).

Glavna razlika između klasičnog realizma, neorealizma i neoklasičnog realizma može se vidjeti u faktorima koje smatraju važnima: neorealizam se zadržava na sistemskim faktorima, klasični realizam na ljudskoj prirodi, a neoklasični realizam glavne uzročne faktore vidi u sistemskim varijablama, ali „uzroke događanja u međunarodnim odnosima pronalazi [i] u ljudskoj prirodi i unutrašnjim obilježjima država“ (Živojinović 2008: 368). Pritom se fokusira na „središnju ulogu ‘države’ i nastoji objasniti zašto, kako i pod kojim uvjetima unutarnje karakteristike država interveniraju između procjena njihovih lidera o međunarodnim prijetnjama i prilikama te stvarnih diplomatskih, vojnih i ekonomskih politika koje će ti lideri izgledno provoditi“ (Lobell, Ripsman i Taliaferro 2009: i).

Neoklasični realizam i neorealizam razlikuju se i po predmetu proučavanja, odnosno zavisnoj varijabli. Dok neorealizam kao teorija međunarodne politike proučava međunarodne ishode koji nastaju kao rezultat interakcije država u sistemu, neoklasični realizam proučava konkretne vanjske politike i velike strategije pojedinih država (Lobell, Ripsman i Taliaferro 2009: 19; Taliaferro 2000: 132). Dakle, „neoklasični realizam nastoji objasniti varijacije u vanjskim politikama jedne države kroz određeno razdoblje ili između više država koje se suočavaju sa sličnim vanjskim ograničenjima, te ne pokušava objasniti obrasce sistemskih ili ponavljajućih ishoda. Stoga hipoteza temeljena na neoklasičnom realizmu može objasniti izgledne diplomatske, ekonomske i vojne odgovore pojedinih država na sistemske imperitive, ali ne može objasniti sistemske posljedice tih odgovora“ (Lobell, Ripsman i Taliaferro 2009: 21), za što bi prikladniji bio neorealizam.

Da bi mogao ponuditi odgovore u analizi vanjske politike kao zavisne varijable, neoklasični realizam unosi u analizu i varijable na jediničnoj razini, u znatnijoj mjeri posuđene iz tradicije klasičnog realizma. U tom pogledu ne smatra se dostatnim neorealistički fokus na silu i moć (iako ne postoji konsenzus oko definicije sile i moći, više o ovim pojmovima v. u: Bilandžić 2018b), već se traže i odgovori na pitanje o motivima država za vođenjem točno određene vanjske politike (Telbami 2002: 170). O tim motivima također ovisi kako će država reagirati na određeni signal iz međunarodnog sistema s obzirom na to da ti signali rijetko kad daju jasnu uputu o tome kakva bi trebala biti ispravna reakcija države (Lobell, Ripsman i Taliaferro 2009: 327), već lideri u pravilu imaju na raspolaganju više opcija. Odgovor na pitanje hoće li se lider odlučiti za kompetitivnu ili kooperativnu opciju pronalazi se u faktorima kao što su svjetonazor, ideologija, kultura, percepcije, ideje, uvjerenja, unutarnjopolitički razlozi i dr., koje analizira neoklasični realizam (Ripsman 2000: 7–8). Time se implicira da odgovori država na sistemske signale ne moraju nužno biti optimalni, već će države odabrati jednu od mogućih vanjskopolitičkih opcija koja se najviše uklapa u poglede njihovih lidera uvjetovane svjetonazorom, ideologijom, uvjerenjima i drugim faktorima (Dessler 1989, Sterling-Folker 1997, prema: Ripsman 2011: 11; Tang 2009: 802).

Neoklasični realizam bavi se i kompetitivnim pritiscima iz sistema, što je posudio iz neorealizma, a zbog kojih države kontinuirano nastoje unaprijediti svoju unutarnju organizaciju, što mogu postići putem inovacije ili putem imitacije uspješnih rješenja drugih država (Resende-Santos 1996, Sterling-Folker 2002, prema: Desmaele 2020: 2). Sistemski pritisci imaju učinak i na socijalizaciju država, odnosno države se u najvećoj mjeri pokušavaju ponašati u skladu s međunarodnim praksama i normama iako bi njihovo ponašanje možda bilo drugačije kada bi ovisilo samo o unutarnjim faktorima (Waltz 1979, prema: Desmaele 2020: 2). Budući da neoklasični realizam polazi od neorealističkih postavki koje nadopunjuje dodatnim, unutarnjim faktorima, neoklasični realizam i neorealizam mogu se smatrati komplementarnima teorijama (Živojinović 2008: 370; Taliaferro 2000: 132). Neki autori neoklasični realizam čak smatraju „logičkim nastavkom neorealizma“ (Rathbun 2008: 294).

Klasični realizam, neorealizam i neoklasični realizam pripadaju realističkoj tradiciji i dijele niz postavki. Neke od postavki koje su specifične za realizam jesu one o moći i konfliktnim skupinama. „Za realiste moć je ključna varijabla koja određuje ponašanje države“ (Bilandžić 2018b: 231). Realisti se možda neće složiti oko svega, ali će se složiti da na svjetsku politiku utječe interakcija različitih konfliktnih skupina, odnosno država koje se međusobno nadmeću za moć nastojeći preživjeti u anarhičnom međunarodnom sistemu. Unatoč tom nadmetanju, one dugoročno ipak neće moći u potpunosti izaći izvan svojih transpovijesnih granica (Sterling-Folker 2002, Schweller 2003, prema: Desmaele 2020: 2). Naime, neoklasični realizam prihvaća Waltzovu pretpostavku da su svjetska politika i politike pojedinih država ograničene strukturom međunarodnog sistema koja potiče jedan, a kažnjava drugi tip ponašanja država, ponajviše putem mehanizama socijalizacije i nadmetanja (Waltz 1979, prema: Desmaele 2020: 2).

Identificirajući neke ključne postavke neoklasičnog realizma, Costalli konfliktne skupine također smatra relevantnima, ali ne nužno i racionalnim političkim akterima. Osim toga, smatra da je u međunarodnoj politici ključni faktor relativna moć, a sklonost sukobima je uvijek prisutna (Costalli 2009: 327). Time se neoklasični realizam, kao i ostali realistički pravci, priklanja tribalizmu, odnosno pretpostavci da su ljudi prirodno skloni formiranju skupina kako bi povećali svoju sigurnost i ostvarili svoje interese. Sigurnost je oduvijek bila „temeljni preduvjet opstanka, djelovanja i razvoja čovjeka, države i društva“ (Bilandžić 2012: 49), a nakon zadovoljavanja ovog preduvjeta, može se pristupiti realizaciji ostalih interesa. Među skupinama, a često i unutar njih, vlada međusobno nadmetanje i borba za stjecanjem čim više relativne moći (Sterling-Folker 2009, prema: Costalli 2009: 327). S ovime se slaže i Gilpin, koji navodi da bit društvene stvarnosti čine skupine: „Građevni blokovi i ultimativne jedinice društvenog i političkog života nisu pojedinci liberalne misli niti klase marksizma, [već] konfliktne skupine“ (Gilpin 1984, prema: Lobell, Ripsman i Taliaferro 2009: 24). Naime, u međunarodnom sistemu vlada anarhija pa je pojedincima preživljavanje olakšano ako pripadaju nekoj većoj skupini s vlastitim karakteristikama koje ih razlikuju od drugih sličnih skupina i od okoline. Budući da je fizička sigurnost preduvjet ostvarivanja svih daljnjih ciljeva, strah, a posebice strah

od neprijatelja (*metus hostilis*), jedan je od snažnijih motiva za stvaranje i održavanje različitih skupina, osobito političkih (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 24).

U ovom svjetlu, neoklasični realizam važnima smatra i kolektivne identitete koji su često društveno konstruirani u kontekstu nekog političkog sukoba (Sterling-Folker 2009, prema: Costalli 2009: 327). Zbog toga neoklasični realizam i na politiku gleda kao na poprište stalnih nadmetanja i borbi između različitih političkih skupina koje žele ostvariti i promicati svoje interese u okolini u kojoj su materijalni i društveni resursi ograničeni (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009, prema: Costalli 2009: 327). Zbog anarhije, i neizvjesnosti koja zbog nje vlada u sistemu, države se nalaze u stanju stalnog preispitivanja svoje relativne moći i donošenja vanjskopolitičkih odluka, a u transmisivskom pojasu između ova dva elementa djeluju unutarnje intervenirajuće varijable kao što su unutarnje ustrojstvo države ili percepcije lidera (Costalli 2009: 327). Naime, neoklasični realizam polazi od pretpostavke da će država vanjsku politiku oblikovati prvenstveno kao odgovor na signale koji pristižu iz međunarodne okoline, ali neće svi lideri sve signale percipirati na isti način. Kako će signali biti shvaćeni i percipirani ovisit će o liderima i izvršnoj vlasti, njihovim pogledima, svjetonazoru, ideologiji, uvjerenjima... Stoga je moguće da se određene vanjskopolitičke akcije poduzimaju isključivo iz unutarnjopolitičkih motiva, a moguće je i obratno, bez obzira je li to u nacionalnom interesu ili nije (Ripsman 2009, prema: Ripsman 2011: 11). Na kraju krajeva, i definicija nacionalnog interesa ovisit će o lideru i vladajućoj eliti – oni će definirati što je sve u nacionalnom interesu, pored pukog opstanka države koji niti nije tako često doveden u pitanje (Buzar 2020: 27). Naime, osim vojnog i političkog područja, „suvremeno shvaćanje nacionalne sigurnosti bitno je prošireno te uz ta dva područja uključuje i gospodarsko, socijalno i ekološko područje, pri čemu je gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti jedna od središnjih dimenzija tog novog koncepta“ (Bilandžić i Mikulić 2007: 27).

U neoklasičnom realizmu se dakle na lidere može gledati kao na „aktivne sudionike koji djeluju kao veza između dviju razina analize“ (Foulon 2015: 641) zbog toga što su upravo oni ovlašteni interpretirati i procjenjivati prilike i prijetnje iz međunarodnog sistema te potom donositi odgovarajuće vanjskopolitičke odluke (Foulon 2015: 642), čime se postavljaju u samo središte proučavanja.

OSNOVNE POSTAVKE NEOKLASIČNOG REALIZMA

Neoklasični realizam nastao je iz želje da se popune praznine i nedostaci koje je za sobom ostavio neorealizam koji nije uzimao u obzir unutarnje faktore niti je mogao odgovoriti na pitanje kako konkretno države procesuiraju prijetnje i pritiske koji proizlaze iz međunarodnog sistema (Kitchen 2020: 10–11). S druge strane, neoklasični realizam u mogućnosti je formulirati teoriju vanjske politike koja započinje analizom sistema odnosno međunarodne okoline, da bi se nakon toga varijablama na jediničnoj razini pripisala važna uloga u oblikovanju konkretnog vanjskopolitičkog odgovora države (Kitchen 2020: 11).

U svojem poznatom članku iz 1998., Gideon Rose je prvi upotrijebio naziv neoklasični realizam, označivši njime teorijski smjer u koji je uvrstio nekolicinu autora koji su vanjsku politiku država kao zavisnu varijablu nastojali objasniti nezavisnim varijablama na strukturnoj/sistemskej razini te intervenirajućim varijablama na jediničnoj odnosno državnoj razini. Rose je analizirao djela četiriju autora te je ocijenio da se u njihovom slučaju može govoriti o koherentnoj školi vanjskopolitičkih teorija koje kao nezavisnu varijablu određuju relativnu materijalnu moć države i njezin položaj u međunarodnom sistemu, a intervenirajućima smatraju varijable kao što su ustrojstvo države te percepcije lidera, koristeći se u analizi metodološkom perspektivom koju karakteriziraju detaljna povijesna analiza i isticanje uzročnih mehanizama (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 7).

Rose dalje navodi da neoklasični realizam „eksplicitno inkorporira vanjske i unutarnje varijable, ažurirajući i sistematizirajući određena shvaćanja izvučena iz misli klasičnog realizma. Njegovi pristaše tvrde da opseg i ambiciju vanjske politike neke zemlje vode prvenstveno njeno mjesto u međunarodnom sistemu i naročito njeni kapaciteti relativne materijalne moći. Zbog toga su oni realisti. Ipak, dalje tvrde da je utjecaj takvih kapaciteta moći na vanjsku politiku neizravan i složen, jer sistemski pritisci moraju biti prevedeni na jediničnu razinu putem intervenirajućih varijabli. Zbog toga su oni neoklasični” (Rose 1998: 146).

Dakle, osnovna je postavka neoklasičnog realizma da na opći smjer vanjske politike države prvenstveno utječu sistemske varijable koje zadaju opći okvir ili kontekst, ali one nisu u stanju preciznije odrediti kako će izgledati konkretna vanjska politika neke države (Rose 1998: 147). U skladu s time se kao nezavisna varijabla koja na vanjsku politiku dominantno utječe kroz dulje razdoblje, i izvan čijih okvira vanjska politika neke države dugoročno neće moći u potpunosti izaći, u pravilu pojavljuju relativna materijalna moć države u odnosu na ostatak međunarodnog sistema te položaj države unutar sistema (Rose 1998: 150–151). Analiza vanjske politike temeljena na neoklasičnom realizmu stoga načelno započinje analizom relativne materijalne moći i položaja države u međunarodnom sistemu kao nezavisne varijable, a nakon toga se objašnjava način na koji države tumače vanjsku okolinu i kako na nju reagiraju, pa se zbog toga u analizu uključuju tzv. intervenirajuće varijable koje djeluju kao transmisijski pojas između nezavisne varijable i vanjske politike države kao zavisne varijable. Na taj je način moguće objasniti kako putem intervenirajućih varijabli sistemski pritisci, odnosno strukturni faktori utječu na vanjskopolitičko ponašanje države (Rose 1998: 152).

Dakle, za neoklasični realizam anarhična međunarodna struktura ima samo opći utjecaj na smjer vanjske politike, ali ona ju ne može konkretnije definirati ni odrediti (Foulon 2015: 639). Primarnim faktorom dugoročno se i dalje smatra položaj i relativna materijalna moć države u međunarodnom sistemu, dok intervenirajuće varijable filtriraju sistemske faktore utječući na konačan oblik vanjske politike kao zavisne varijable (Marsh 2012: 489).

VARIJABLE U NEOKLASIČNOM REALIZMU

Sistemske faktori neće moći izravno dovesti do točno određene vanjske politike neke zemlje, već će na nju djelovati posredno, osobito u kratkom i srednjem roku. S druge strane, dugoročno gledano, međunarodni ishodi uglavnom će ipak odražavati stvarnu distribuciju moći u sistemu (Lobell, Ripsman i Taliaferro 2009: 3–4). Zbog toga neoklasični realizam sistemske faktore smatra važnima i analizu započinje proučavanjem relativne materijalne moći države kao nezavisne varijable. Materijalna moć države uobičajeno se mjeri vojnom i ekonomskom snagom, prirodnim resursima, industrijskim kapacitetima, veličinom stanovništva, geografskim položajem zemlje i sl. (Mearsheimer 2001, prema: Foulon 2015: 646–647), pa je tako moguće govoriti o ideološkoj, gospodarskoj, vojnoj i političkoj moći države (Bilandžić 2018b: 231). Ovaj dio analize u načelu odgovara analizi već poznatoj iz neorealizma, pa ovdje nema puno potrebe baviti se pitanjem analize sistemskih varijabli, već će u nastavku naglasak biti na intervenirajućim varijablama.

U kojem će omjeru objektivni kapaciteti moći biti iskorišteni u vanjskopolitičke svrhe najčešće ovisi o unutarnjoj politici i sposobnostima i karakteristikama lidera, te njihovim uvjerenjima i idejama o tome što je potrebno poduzeti i što je nacionalni interes (Zakaria 1998, Schweller 2004, Taliaferro 2006a, 2006b, prema: Foulon 2015: 647). Pritom jedini kratkoročni cilj države ne mora uvijek biti opstanak, već se može raditi o nizu ciljeva određenih međusobno isprepletenom mrežom odnosa i interesa (Foulon 2015: 648). U tom je kontekstu važna i vremenska dimenzija, jer lideri promatraju međunarodne pritiske i procjenjuju buduće trendove. Primjerice, percepcija neke prijetnje u budućnosti može dovesti do politike uravnoteživanja već danas, čime međunarodna okolina postaje stvarna već u sadašnjosti na temelju vanjske politike koja djeluje u percipiranom i očekivanom, a ne u stvarnom geopolitičkom kontekstu (Foulon 2015: 652). Za neoklasični realizam nije dakle toliko važno je li percipirani geopolitički kontekst uistinu stvaran, već je relevantno to što ga lideri, ispravno ili pogrešno, takvim percipiraju, a što potom utječe na vanjsku politiku države u sadašnjosti. Na taj način države ustvari oblikuju vanjsku politiku u psihološkom okruženju, a provode je u stvarnom operativnom okruženju (Jervis 1976, prema: Foulon 2015: 652).

Intervenirajućim varijablama bavili su se različiti autori, svaki iz svojega kuta. Neoklasični realizam omogućio je priličnu širinu, raznolikost i pluralizam u korištenju i analiziranju intervenirajućih varijabli, pa one obuhvaćaju, primjerice, stratešku interakciju (Onea 2012, prema: Meibauer 2020b: 2), tip režima (Juneau 2015, prema: Meibauer 2020b: 2), kapacitet za ekstrakciju i mobilizaciju resursa (Christensen 1996, Zakaria 1998, Taliaferro 2006, prema: Meibauer 2020b: 2), javno mnijenje i pritisak medija (Steinsson 2017, prema: Meibauer 2020b: 2), kulturu i identitet (Hadfield 2010, Giusti 2016, Smith 2016, Schweller 2018, prema: Meibauer 2020b: 2) te percepcije, ideje i uvjerenja (Wohlforth 1993, Dueck 2008, Kitchen 2010, Foulon 2015, He 2017, Meibauer 2020, prema: Meibauer 2020b: 2). Upravo zbog svoje širine i inkluzivnosti, brojni autori smatraju da neoklasični realizam može ponuditi dobar odgovor u raspravi o „kraju teorije međunarodnih odnosa“ (Dunne, Hansen

i Wight 2013, Grieco 2019, prema: Meibauer 2020b). Nije nužno analizirati sve ove varijable odjednom, nego je dovoljno fokusirati se na one najvažnije ili na one za koje se očekuje da imaju najveći utjecaj (He 2017: 137), a dosadašnji radovi uglavnom su se fokusirali na jednu do dvije varijable.

Ovakvim se pristupom neoklasični realizam postavlja negdje između neorealizma i klasičnog realizma, a koristi se i određenim elementima liberalizma te osobito konstruktivizma kada kao intervenirajuće varijable razmatra unutarnje faktore kao što su ideje, uvjerenja, percepcije i identiteti te druge varijable koje su inherentne konstruktivizmu (Bilandžić 2018a). Za razliku od neorealizma, koji je dominirao u literaturi prije neoklasičnog realizma, neoklasični realizam na državu ne gleda kao na „crnu kutiju“, već naglašava ulogu i utjecaj lidera i unutarnjih faktora na oblikovanje vanjske politike. Naime, neoklasični realizam ističe da nacionalne interese defini- raju i vanjsku politiku provode vlade i administracije sastavljene od ljudi s imenom i prezimenom, koji djeluju sukladno vlastitim uvjerenjima i idejama te u skladu s vlastitom percepcijom prilika i prijetnji koje proizlaze iz međunarodnog sistema te s ograničenjima koja proizlaze iz nacionalnog okruženja (Marsh 2012: 489; Schweller 2006, prema: Desmaele 2020: 5). Različiti ljudi mogu doći do različitih zaključaka o prilikama i prijetnjama te mogu na različit način definirati nacionalne interese (Kitchen 2010, prema: Desmaele 2020: 5). Nije nemoguć slučaj ni da birokracija postane sama sebi svrhom i da njezin rad ne bude kompatibilan s višim državnim interesima (Sterling-Folker 1997, prema: Desmaele 2020: 2). Osim toga, donositelji odluka su samo ljudi, oni nemaju neograničene kognitivne kapacitete i zbog lakšeg nošenja s velikom količinom informacija skloni su pojednostavljivanju (Khong 1993, Larson 1994, prema: Desmaele 2020: 7) i svrstavanju međunarodnih događaja u neki okvir koji je u skladu s njihovim predodžbama i uvjerenjima (Nisbett i Ross 1980, prema: Desmaele 2020: 7) stvorenima na osnovi osobnih iskustava i znanja o svijetu (Jervis 1976, prema: Desmaele 2020: 7).

Neoklasični realizam pretpostavlja da će vanjska politika najprije nastojati odgovoriti na podražaje iz međunarodnog sistema, ali će pritom u obzir uzimati i nacionalnu politiku, te uvjerenja, ideje i percepcije ključnih vanjskopolitičkih aktera i donositelja odluka u državi (Marsh 2012: 490). Pritom donositelji odluka mogu imati pogrešnu percepciju ili poduzimati vanjskopolitičke poteze koje bi neorealizam možda odredio kao iracionalne (Marsh 2012: 490). Naime, neoklasični realizam smatra da u međunarodnom sistemu vlada anarhija (Marsh 2012: 489), koju se promatra kao nepostojanje više vlasti iznad vlasti suverenih država. Neoklasični realizam pritom anarhiju ne definira vrijednosno, već samo smatra da ona zamagljuje sliku međunarodnog sistema otežavajući donositeljima odluka ispravno čitanje svih signala koji dolaze iz sistema. Stoga oni često nisu u mogućnosti jasno razlučiti razinu sigurnosti u sistemu, već su primorani funkcionirati u magli i subjektivno interpretirati parcijalne i često dvosmislene signale iz okoline (Rose 1998: 152). Na taj način anarhija zapravo predstavlja permisivni uzrok međunarodnih sukoba (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 4; Dawood 2016: 2) te državama ostavlja donekle slobodan prostor u kojemu mogu diskrecijski i subjektivno procjenjivati prilike i prijetnje iz sistema te u skladu s tim procjenama definirati svoje interese i svoju sigurnosnu i vanjsku

politiku (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 7). Gledano kratkoročno i srednjoročno, zbog postojanja anarhije države nemaju jasne smjernice kako postupati unutar međunarodnog sistema te su stoga primorane pribjeći samopomoći kako bi osigurale svoj opstanak (Sterling-Folker 2002, prema: Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 28).

Budući da signali iz međunarodnog sistema uglavnom nisu sasvim jasni i nedvosmisleni, osobito gledano kratkoročno, države najčešće moraju birati između više vanjskopolitičkih odgovora za koje ne znaju unaprijed koji je optimalan i koji najbolje prognozira buduće trendove i reakcije drugih država (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 29). Suočene s neizvjesnošću u međunarodnim odnosima, države reagiraju na način da pokušavaju kontrolirati i oblikovati svoje okruženje. Stoga neoklasični realizam pretpostavlja da će države pokušavati ostvariti što veći vanjski utjecaj (Rose 1998: 152), a to će posebno dolaziti do izražaja kako raste njihova relativna materijalna moć. S druge strane, države će tražiti manje vanjskog utjecaja ako će njihova relativna materijalna moć slabiti (Rose 1998: 152). Međutim, često ukupna i objektivna materijalna moć nije presudan faktor, već puno toga ovisi i o tome kako lideri percipiraju moć svoje države i moć drugih država. Percepcije lidera često su utemeljene na uvjerenjima i idejama koje im pomažu kao orijentir koji usmjerava njihove postupke u anarhičnom međunarodnom sistemu punom neizvjesnosti.

U neoklasičnom realizmu zbog toga važno mjesto zauzimaju analize koje se fokusiraju na izvršnu vlast koja se bavi vanjskom politikom i nacionalnom sigurnošću (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 25), a koja zbog pristupa povlaštenim informacijama ima izraženiju svijest o nacionalnim interesima od ostalih članova društva (Ripsman 2011: 10). Stoga je utjecaj državnih lidera na oblikovanje vanjske politike države osobito pogodan predmet istraživanja u neoklasičnom realizmu, dok neorealizam ovom aspektu praktički ne pridaje nikakvu pozornost (Živojinović 2008: 370).

Osim što lideri država systemske prilike i prijetnje percipiraju i tumače u skladu sa svojim uvjerenjima i idejama, oni su često suočeni i s potrebom postizanja dogovora s različitim unutarnjopolitičkim akterima i traženjem političkog konsenzusa u zemlji kako bi mogli provoditi određenu vanjsku politiku i osigurati odgovarajuće resurse za njeno provođenje (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 25–26). O postizanju ovog dogovora ovisi i sposobnost izvršne vlasti da osigura i izvuče resurse namijenjene provedbi vanjske politike, kao i njena autonomija u odnosu na društvo u cjelini (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 27). Ako takvog dogovora nema, već u društvu postoji neslaganje o prirodi i opsegu prijetnji, država obično nije u stanju adekvatno odgovoriti na systemske pritiske ili je takav odgovor povezan s nizom poteškoća (Schweller 2004, prema: Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 27–28).

Neoklasični realizam prihvaća široki katalog unutarnjih varijabli, uključujući osobnost i uvjerenja lidera, i zbog toga može dobro pratiti suvremene međunarodne procese (Więćławski 2017: 193). On posuđuje i inspirira se elementima koji su prisutni u djelima klasičnog realizma i Hansa Morgenthaua kao što su uloga institucija i pojedinaca kao donositelja vanjskopolitičkih odluka, shvaćanje nacionalnog interesa kao glavne vodilje u vanjskoj politici, uloga lidera u definiranju nacionalnog interesa, te višeznačni koncepti moći pri čemu se moć ne promatra isključivo u materijalnim

kategorijama, već se u analizu može uključiti i ljudska priroda kao izvor želje za moći i poveznica između unutarnjih i vanjskih faktora (Więclawski 2017: 197–199; Reichwein 2012, prema: Reichwein 2020: 18).

U neoklasičnom realizmu su percepcije, uvjerenja i ideje lidera osobito važna intervenirajuća varijabla, koja pomaže u objašnjavanju uloge lidera u percipiranju i tumačenju sistemskih poticaja, te potom u oblikovanju i provođenju vanjske politike (Marsh 2012: 489). Lideri nastoje odgovoriti na izazove iz međunarodnog sistema, ali su pritom pod utjecajem vlastite percepcije, svjetonazora, uvjerenja ili ideologije, pa se vanjska politika neke države može uvelike razlikovati ovisno o tome tko je na vlasti, iako je položaj i relativna materijalna moć države u međunarodnom sistemu podjednaka, a kratkoročno i srednjoročno gledano vanjskopolitičke odluke ne moraju odgovarati zahtjevima iz međunarodnog sistema (Marsh 2012: 490). Naime, budući da lideri ne moraju distribuciju moći u međunarodnom sistemu i druge signale iz sistema percipirati ni savršeno ni točno, u neoklasičnom realizmu nije nužna pretpostavka o racionalnom ponašanju aktera. Upravo zbog toga ni razlike u ponašanju država ne mogu biti pripisane samo međunarodnom sistemu i sistemskim faktorima, već moraju biti pripisane i intervenirajućim varijablama koje djeluju u transmisijskom pojasu između nezavisne i zavisne varijable (Rose 1998: 158; Foulon i Meibauer 2020: 16). Budući da lideri relativnu materijalnu moć često ne percipiraju jasno i ispravno, ponekad čak i kroz duže razdoblje, moguće je primijetiti postojanje tzv. perceptivnih šokova „u kojima pojedini događaji naglo osvijeste donositelje odluka o kumulativnim efektima postupnih dugoročnih trendova“ (Rose 1998: 160), što potom dovodi do drukčije vanjske politike zemlje, a što se ne može objasniti samo promjenom u relativnoj materijalnoj moći.

Osim percepcija i uvjerenja lidera, neoklasični realizam prilično važnom smatra i snagu državnog aparata te njegov odnos s društvom (Rose 1998: 161), što bi se moglo nazvati unutarnjopolitičkom varijablom u širem smislu. Ova varijabla pojavljuje se osobito u radovima koji se fokusiraju na ekstrakciju državnih kapaciteta za vanjskopolitičke svrhe. Naime, lideri često ne mogu izvući i uporabiti sve kapacitete koje država objektivno posjeduje. U ovom kontekstu Zakaria (1992) radije govori o državnoj moći umjesto o nacionalnoj moći, misleći na onaj dio nacionalne moći koji država stvarno može upotrijebiti za svoje ciljeve. Sličnog je mišljenja i Christensen (1997, prema: Rose 1998: 163) kada govori o nacionalnoj političkoj moći kao sposobnosti lidera da mobiliziraju ljudske i materijalne resurse države.

Iako se unutarnje varijable često više povezuju s liberalizmom nego s realizmom, Sterling-Folker (1997: 1) je dokazala da i realizam može biti otvoren, pa čak i otvoreniji od liberalizma, za njihovo uključivanje u teoriju, te da im se u određenoj mjeri može pripisati i uzročna uloga (Sterling-Folker 1997: 3). Dok će sistemske varijable usmjeravati prema općim ciljevima koje država želi postići u vanjskoj politici, unutarnje varijable će se više odnositi na sredstva za postizanje tih ciljeva (Sterling-Folker 1997: 4). Naime, zadaća lidera je procijeniti prilike i prijetnje iz okoline te potom u okviru političkog procesa donijeti odgovarajuće odluke za zaštitu državnih interesa i ostvarivanje državnih ciljeva (Sterling-Folker 1997: 17). Kako će lideri procjenjivati prilike i prijetnje iz međunarodne okoline ovisi o njihovom identitetu, interesima i

uvjerenjima uz pomoć kojih filtriraju poticaje iz okoline (Sterling-Folker 1997: 19), pa nije nemoguće zamisliti da unutarnji procesi utječu na objektivnost odluka i postupaka lidera (Sterling-Folker 1997: 19–20). Suočeni s vanjskim i unutarnjim pritiscima, lideri mogu donositi objektivno neučinkovite odluke (Sterling-Folker 1997: 20). Međutim, jesu li one učinkovite ili nisu, jesu li racionalne ili nisu, za neoklasični realizam manje je bitno. Odluke se uvijek donose u kontekstu te je jedino bitno čine li se one liderima u danom trenutku smislenima (Sterling-Folker 1997: 20), pri čemu oni uopće ne moraju biti svjesni radi li se o racionalnoj ili iracionalnoj odluci (Reichwein 2020: 18). Osim toga, neoklasični realizam u pravilu ne problematizira konkretne vanjskopolitičke odluke država, pa makar one bile i iracionalne, niti normativno propisuje poželjne političke alternative (Reichwein 2020: 18).

Iako ovakav pristup može u određenoj mjeri podsjećati na liberalizam ili konstruktivizam, neoklasični realizam zadržava realističko usmjerenje unatoč tome što ga neki kritičari čak nazivaju „konstruktivizmom inspiriranim realizmom“ (Freyberg-Inan, Harrison i James 2009a, prema: Foulon 2015: 636). S obzirom da u neoklasičnom realizmu međunarodni sistem određuje kontekst, a unutarnji faktori određuju oblik vanjskopolitičkog odgovora, ovaj pristup i dalje nedvojbeno pripada realizmu, za razliku od liberalnog unutarnjepolitičkog pristupa, odnosno pristupa tzv. Innenpolitik škole (Rose, 1998, prema Ripsman, 2011: 11). Naime, neoklasični realizam zadržava pristup izvana prema unutra, jer najprije proučava geostrateški kontekst i međunarodnu okolinu, a tek potom unutarnje faktore, za razliku od liberalizma koji analizu započinje unutar države te kreće od interesa i uvjerenja domaćih interesnih skupina, nakon čega eventualno uzima u obzir međunarodne okolnosti (Onea, 2020: 10, u Meibauer i sur., 2020), iako ovi pristupi vrlo često u potpunosti zanemaruju sistemске varijable i međunarodni sistem općenito (Ripsman, 2011: 10). Osim toga, unutarnjepolitički pristupi najčešće se usredotočuju na koaliciju na nacionalnoj razini koja određuje vanjsku politiku, dok se neoklasični realizam fokusira na izvršnu vlast koja se bavi vanjskom politikom (Ripsman, 2011: 10), postavljajući državu na sjecište domaće i međunarodne arene (Ripsman, 2011: 11). Neoklasični realizam ipak dopušta mogućnost da autonomija države u odnosu na društvo nije sasvim izražena zbog čega izvršna vlast možda mora pregovarati s ostalim društvenim akterima oko odabira odgovarajuće vanjskopolitičke opcije (Ripsman 2011: 11). O tome će ovisiti i koliki će udio nacionalnih resursa moći biti namijenjen vanjskoj i sigurnosnoj politici, što navodi na zaključak da države sa sličnim pokazateljima relativne materijalne moći mogu zbog unutarnjih faktora na različit način voditi vanjsku politiku (Rose 1998: 147).

Neoklasični realizam kao podvrsta realizma ostaje otvoren za posuđivanje određenih elemenata i iz drugih tradicija međunarodnih odnosa (Kovačević 2013: 203), što se može smatrati njegovom prednošću jer mu upravo kombiniranje različitih varijabli, a ne njihova zasebna analiza, daje određenu širinu, pluralnost i veću ekspanatornu snagu (Onea 2020: 8–10).

PERCEPCIJE, UVJERENJA I IDEJE

Percepcije, uvjerenja i ideje lidera spadaju među varijable posuđene iz tradicije klasičnog realizma, ali i drugih tradicija međunarodnih odnosa. Uvjerenja će se u kontekstu ovoga rada shvaćati kao čvršća vjerovanja, pa pojam uvjerenje smatramo prikladnijim od pojma vjerovanje. Naime, osoba može imati vjerovanja koja nisu ničime potvrđena ili artikulirana, dok se kod uvjerenja ipak radi o snažnijem osjećaju koji navodi na neku aktivnost. Stoga smo mišljenja da je kod lidera i donositelja odluka prikladnije analizirati njihova uvjerenja, koja ih vode prilikom donošenja odluka, od pukih vjerovanja koja ne moraju nužno potaknuti neku njihovu akciju ili odluku.

Budući da neoklasični realizam smatra da neorealističke teorije nisu cjelovite (Rosencrance i Stein 1993: 5, prema: Sterling-Folker 1997: 2) i ne mogu objasniti konkretnu vanjsku politiku neke države, važnim se smatra poznavanje i razumijevanje nacionalnih i drugih interesa države te njihove motivacije za djelovanje na određen način (Tang 2009: 802). Upravo je nacionalni interes polazište i glavna vodilja u vanjskoj politici, ali se u neoklasičnom realizmu nacionalni interesi ne smatraju u potpunosti zadanima unaprijed, već se ističe da ih definiraju i određuju lideri država (Reichwein 2012, prema: Reichwein 2020: 18). Naime, „u neorealizmu se državni interesi primarno izvlače iz materijalne stvarnosti, to jest distribucije kapaciteta i relativne moći u anarhičnom sistemu. Prilike i prijetnje koje proizlaze iz ove okoline utemeljene su u distribuciji materijalnih kapaciteta među sistemskim jedinicama“ (Waltz 1979, prema: Meibauer 2020a: 26). Državama je osnovni interes preživljavanje, ali one mogu iskazivati i druge interese na području sigurnosti, moći, blagostanja, prestiža i sl. s ciljem postizanja povoljnog položaja unutar sistema (Kitchen 2010, prema: Meibauer 2020a: 26; Buzar 2020). Ove postavke neoklasični realizam prihvaća i ističe da je ponašanje država prije svega uvjetovano pritiscima iz okoline (Parent i Baron 2011, Jackson i Nexon 2004, prema: Meibauer 2020a: 27), iako vanjskopolitičko ponašanje država nije automatsko, već interese definiraju lideri i vladajuće elite, pa zbog toga neoklasični realizam osim sistemskih materijalnih varijabli u analizu uključuje i unutarnje nematerijalne, odnosno ideacijske varijable (Costalli 2009: 323) kao što su uvjerenja, ideje, percepcije, identiteti, ideologija, svjetonazor i sl. (Tang 2009: 802), koje utječu na oblikovanje konkretne vanjske politike unutar okvira zadanog sistemskim varijablama (Lobell, Ripsman i Taliafero 2009: 28; Foulon i Meibauer 2020: 15).

Naime, lideri moraju posjedovati određeno znanje i iskustvo da bi mogli systemske prilike i prijetnje ispravno percipirati i prevesti u vanjskopolitičke poteze, a u pravlju im treba i određeno vrijeme za donošenje i implementaciju odluke. Vrlo često oni za ovaj proces nemaju ni dovoljno vremena ni dovoljno informacija, pa odluke donose na temelju prethodnih znanja, percepcija, uvjerenja, ideja, ideologije... U neoklasičnom realizmu je zbog toga važno uključiti u analizu i ideacijsku varijablu koja liderima može pomoći u interpretaciji prilika i prijetnji te dati smjernice prilikom donošenja odluka. „Ideacija je važna jer se bavi praktičnim problemima koji se odnose na percepciju, interpretaciju i prevođenje dvosmislenih vanjskih poticaja i ograničenja“ (Hall 1993, prema: Meibauer 2020a: 27).

Da bi se takva ideacijska varijabla mogla smatrati intervenirajućom, a ne neovisno uzročnom, ona mora slijediti interese u uzročnom slijedu (Meibauer 2020a: 27). U tom smislu neoklasični realizam koristi koncept uzročnosti kako ga je promatrao David Hume (Ball 1978, prema: Meibauer 2020a: 27), odnosno smatra se da postoji uzročnost između X i Y kada su iksevi konstantno sjedinjeni s epsilonima, kada epsiloni slijede ikseve i kada postoji nužna veza između ikseva i epsilona na način da kada se god pojavi X, tada mora uslijediti Y. Ova je veza, prema Humeu, subjektivna, odnosno proizlazi iz iskustva promatrača a ne iz neke karakteristike objekta ili događaja (Causation, Encyclopaedia Britannica).

Zbog mogućnosti uvođenja ideacijskih varijabli u analizu, neoklasični realizam osobito je pogodan za uključivanje subjektivnosti temeljene na uvjerenjima i stilovima lidera (Foulon i Meibauer 2020: 15). Osim toga, na ovaj je način omogućeno premošćivanje međunarodne i nacionalne dimenzije, odnosno omogućena je analiza unutarnje politike ili percepcija lidera kao varijabli koje utječu na oblikovanje vanjske politike kao odgovora na poticaje iz međunarodnog sistema (Foulon 2015: 637), a što je jedan od uzroka varijacija u ponašanju država (Reichwein 2012, prema: Reichwein 2020: 18).

Promatranje ljudskog ponašanja i drugih društvenih pojava nikad ne može biti toliko egzaktno i objektivno kao promatranje nekog prirodnog fenomena. To osobito vrijedi za kognitivne elemente kao što su percepcije, uvjerenja i ideje (Meibauer 2020a: 29). Stoga njihovo proučavanje nije jednostavno, a poteškoće stvara i pitanje kako mjeriti utjecaj tih varijabli putem transmisijskog pojasa sa sistemskih na zavisnu varijablu, osobito ako u procesu donošenja odluka sudjeluje više osoba i više interesnih skupina. Da bi razriješio ovaj problem, Meibauer (2020a: 30) predlaže konceptualizaciju ideja kao eksternaliziranih uvjerenja koje njihovi nositelji zagovaraju i unose u političku raspravu u procesu donošenja odluka, što se uklapa u koncept društvenog utjecaja ideja. U skladu s ovakvim konceptom, lideri odluke obično donose u skladu s vlastitom interpretacijom događaja i s vlastitim uvjerenjima, čime popunjavaju praznine koje imaju u znanju o vanjskom svijetu, te ideje koriste kako bi druge sudionike procesa uvjerali u svoja stajališta (Beland i Cox 2010, Krebs i Jackson 2007, prema: Meibauer 2020a: 30), koristeći se jezikom kao kanalom za raspravu i razmjenu ideja (Finlayson 2007, Lakoff 1995, prema: Meibauer 2020a: 30). Upravo je jezik, pisani i govorni, odnosno komunikaciju općenito moguće potom detaljnije analizirati (Meibauer 2020a: 22).

Fokus na percepcije ili uvjerenja u neoklasičnom realizmu inspiriran je i izveden iz kognitivnih pristupa analizi vanjske politike i političke filozofije i u tom kontekstu Meibauer (2020: 25) čini distinkciju između tri tipa ideacijskih varijabli – percepcija, uvjerenja i ideja, iako su sva tri tipa usko povezana. S liderima se najčešće povezuju njihova uvjerenja, čije tumačenje pomaže objasniti svjetonazor lidera i dati odgovor na pitanje kako oni procesuiraju informacije te kako oblikuju i vode vanjsku politiku (Dyson 2009, prema: Meibauer 2020a: 25) u svjetlu činjenice da na temelju svojih uvjerenja lideri pojednostavljuju složene i nejasne situacije te definiraju nacionalne interese (Dueck 2004, prema: Meibauer 2020a: 28). U procesu odlučivanja odvija se komunikacija i rasprava s drugim akterima zbog čega uvjerenja imaju i interpersonalni

učinak (Meibauer 2020a: 25). Na ovaj način omogućuje se analiziranje povezanosti uvjerenja lidera s njegovom vanjskom politikom.

Promatranje ideja kao eksternaliziranih uvjerenja čini ideje konceptualno različiti-
ma od ideologije ili kulture, koje se smatraju kolektivnim i dugotrajnijim pojavama,
iako se, naravno, uvjerenja i ideje mogu temeljiti i proizlaziti iz ideologije ili kulture
(Bilandžić 2018b: 230). Ove dvije kategorije svakako imaju svoje mjesto u prouča-
vanju vanjske politike, pa čak i šire, primjerice u proučavanju nacionalne sigurnosti
(Bilandžić 2018b). Međutim, ideje se smatraju više povezanim s pojedincima, a kao
intervenirajućim varijablama u neoklasičnom realizmu im se ne pridaje samostalna
uzročna snaga (Meibauer 2020a: 31). Neoklasični realizam pridaje tim veću važnost
idejama i uvjerenjima što su signali iz sistema više dvosmisleni i nejasni, a lideri ma-
nje sigurni u alternativne opcije, što znači da je učinak ideja vjerojatno lakše mjeriti
u kratkoročnim političkim procesima (Campbell 2002, Goldstein i Keohane 1993,
Weingast 1977, prema: Meibauer 2020a: 31). Kada je riječ o percepcijama, koje su
usko povezane s uvjerenjima i idejama, He (2017: 138) tvrdi da su one aktivna inter-
venirajuća varijabla koja može dodatno pojačati ili oslabiti utjecaj drugih varijabli.

Analiza nečijih uvjerenja i ideja nije jednostavna i nikad se s potpunom sigurnošću
ne može reći koja je uvjerenja neka osoba imala u određenom trenutku, osobito zbog
toga što se u političkom životu često komunicira strateški, a ne sasvim iskreno (Janis
1973, Mintz i Wayne 2016, prema: Meibauer 2020a: 31). Pa ipak, razlikovanje uvje-
renja kao internih proizvoda uma i ideja kao deliberativnih alata omogućuje analizu
ideja u različitim kanalima komunikacije kao što su tekstovi, govori i sl. Na taj način
je moguće ideje identificirati, operacionalizirati i potom uspoređivati i povezivati s
nekim empirijski mjerljivijim fenomenom (Jacobs 2014, prema: Meibauer 2020a: 31).

Osim ideja lidera, kao intervenirajuća varijabla može se u neoklasičnom realizmu
koristiti i proces ideacijskog nadmetanja, koji se pojavljuje kada je prisutna konku-
rencija ideja. Naime, različiti dionici procesa donošenja odluka mogu imati različite
ideje o tome kako odgovoriti na systemske prilike ili prijetnje, a onda se sve te ideje
skupa uključuju u vanjskopolitičku raspravu i međusobno si konkuriraju (Kitchen
2010, prema: Meibauer 2020a: 32). Dakle, u praksi iz sistema proizlaze određene
systemske prilike ili prijetnje, a lideri i drugi donosioci odluka predlažu vanjskopo-
litički odgovor u skladu s vlastitom percepcijom tog systemskog poticaja. Njihova
percepcija ovisi i o njihovim uvjerenjima, koja oni u političkoj raspravi eksternaliziraju
putem ideja. Skup takvih ideja često se objedinjuje u tzv. teorije velike strategije
(Dueck 2006, prema: Meibauer 2020a: 32), ili čak nacionalne ideologije (Quinn
2009, prema: Meibauer 2020a: 32), u skladu s kojima „tumačenje međunarodnog
sistema odgovara normativnoj agendi i setu sredstava za postizanje ciljeva“ (Me-
ibauer 2020a: 32). Ovakvo grupiranje ideja u koherentnu paradigmu analitički je
korisno, osobito radi poboljšane mogućnosti analiziranja i identificiranja dugoroč-
nih trendova. Osim toga, ideacijske varijable omogućuju dekonstrukciju ideoloških
ili paradigmatičkih konzistentnosti te pomažu objelodaniti konstitutivne elemente
individualnih uvjerenja (Meibauer 2020a: 33).

Djelomično je moguće razumjeti kritike o tome jesu li u pitanje dovedene materijalističke pretpostavke realizma ako se uvjerenja, percepcije i ideje analiziraju kao intervenirajuće varijable, odnosno može li se i dalje govoriti o realizmu ili je riječ o kognitivnim, liberalnim ili konstruktivističkim pristupima koji se ne uklapaju u realizam (Meibauer 2020a: 26). Pojedini autori upozoravaju i na potencijalno preveliku proliferaciju unutarnjih varijabli i pozivaju na oprez kod odabira unutarnjih varijabli u analizi (Foulon i Meibauer 2020: 16; Maibauer 2020a: 22). S druge strane, neoklasični realizam ipak na neki način prihvaća meki pozitivizam, koji omogućuje objektivnije promatranje nekog fenomena (King, Keohane i Verba 1994, prema: Meibauer 2020a: 29), te materijalizam i barem implicitnu pretpostavku o racionalnosti, što je neke autore navelo da zaključe kako se radi o novoj ortodoksnoj u realizmu (Narizny 2017, prema: Meibauer 2020a: 23). Osim toga, ne smije se zaboraviti da se primarna uzročna uloga u neoklasičnom realizmu pripisuje sistemskim faktorima, dok se ideje ne smatraju samostalno uzročnima (Weldes 1996, prema: Meibauer 2020a: 35). Ako lider prida preveliku važnost idejama i time zanemari sistemske materijalne prilike i prijetnje, te ne vodi državu u skladu s nacionalnim interesima, takva vanjska politika neće odgovarati materijalnoj i objektivnoj stvarnosti te će dovesti do nekakvog oblika sistemske kazne za državu (Rathbun 2008; Sterling-Folker 1997; Schweller 2004, prema: Meibauer 2020a: 35). Bez obzira na ideje i uvjerenja lidera, sistem državama postavlja okvir izvan kojega one ne mogu u potpunosti izaći, iako im ne može u cijelosti determinirati vanjskopolitičko ponašanje, već im ostavlja slobodan prostor u kojemu ideje i druge varijable mogu intervenirati u transmisijском pojasu od nezavisne do zavisne varijable (Rathbun 2008, Sterling-Folker 2002, Schweller 2003, prema: Meibauer 2020a: 35). Naime, „ideje omogućavaju donositeljima odluka da promišljaju prirodu nacionalnih interesa i donose odluke o troškovima i koristima alternativnih setova politika *uzimajući u obzir geostrateški kontekst* definiran anarhijom i relativnom distribucijom kapaciteta“ (Meibauer 2020a: 35).

Dakle, prijetnje i interesi neće nužno automatski i objektivno nastati kao posljedica sistemskih faktora (iako je i to moguće), već će ih lideri i drugi relevantni akteri društveno konstruirati putem svojih uvjerenja i ideja (He 2017: 138). U ovom aspektu neoklasični realizam pokazuje sličnosti s konstruktivizmom. O tome kako lideri gledaju na vojne i ekonomske kapacitete druge države, a ne samo kakvi su njihovi objektivni kapaciteti, ovisi i hoće li se država odlučiti za kompetitivnu ili kooperativnu vanjsku politiku prema toj državi (He 2017: 138). Na primjer, iako se posjedovanje određenog tipa naoružanja može činiti kao objektivno jednak materijalni kapacitet, sasvim sigurno neće biti isto posjeduje li takvo naoružanje država saveznica ili država za koju se smatra da predstavlja prijetnju (Wendt 2005, prema: He 2017: 138). Stoga isključivo materijalna dimenzija ne može u cijelosti determinirati prijetnje i interese, već će oni biti društveno konstruirani u skladu sa subjektivnim pogledima lidera (He 2017: 138). Budući da su u vanjskoj politici odnosi često višeznačni i na njih utječu brojni faktori, teško se može očekivati da bi se vanjska politika mogla objasniti samo jednim faktorom (He 2017: 137). Međutim, u neoklasičnom realizmu ne zahtijeva se analiza svih faktora odjednom, već je dovoljno analizirati samo one najvažnije, koji najviše utječu na dinamiku međudržavnih odnosa (He 2017: 137).

UMJESTO ZAKLJUČKA

O neoklasičnom realizmu danas se može govoriti kao o teoriji vanjske politike, teoriji velike strategije i teoriji međunarodne politike, ali prevladava konsenzus da je prije svega riječ o teoriji vanjske politike, odnosno teorijskom okviru za analizu vanjske politike koji nudi mogućnost zauzimanja različitih pristupa analizi i različitoj metodologiji.

Analiza vanjske politike temeljena na neoklasičnom realizmu u pravilu započinje analizom na sistemskoj razini, slično pristupu koji koristi neorealizam, pri čemu se relativnu distribuciju moći u sistemu i položaj države unutar međunarodnog sistema smatra glavnom nezavisnom varijablom koja utječe na oblikovanje vanjske politike. U sljedećoj fazi analiziraju se intervenirajuće varijable na razini jedinica odnosno država, koje djeluju kao transmisivski pojas između nezavisne i zavisne varijable i utječu na oblikovanje vanjske politike kao zavisne varijable. Intervenirajuće varijable posuđene su iz drugih teorijskih pravaca, prije svega iz klasičnog realizma, što neoklasičnom realizmu daje dodatnu širinu u odnosu na neorealizam te ga čini prilično fleksibilnim okvirom za analizu vanjske politike (He 2017: 137).

Zbog ovakvog je pristupa neoklasični realizam bio izložen kritici da nije u skladu s temeljnim postavkama realizma i da koristi elemente koji prije pripadaju liberalizmu ili konstruktivizmu nego realizmu. Međutim, ovakve kritike ne stoje zbog toga što neoklasični realizam ipak više elemenata dijeli s neorealizmom i klasičnim realizmom pa, prema nekim autorima, predstavlja „logički nastavak neorealizma“ (Rathbun 2008: 294).

Budući da na državu ne gleda kao na crnu kutiju i unitarnog aktera, kao što je slučaj s neorealizmom, neoklasični realizam je pogodan za uključivanje u analizu varijabli koje se odnose na unutarnju politiku te ulogu lidera i donositelja vanjsko-političkih odluka. Naime, poznati su primjeri kada se relativna distribucija moći u sistemu i položaj države u međunarodnom sistemu nisu drastičnije promijenili, ali je iz unutarnjopolitičkih razloga nastupila osjetnija promjena vanjske politike države nakon što je u njoj na vlast stupila druga politička opcija ili je izabran drugi lider. Ovakvi slučajevi teško mogu biti objašnjeni samo sistemskim varijablama koje koristi neorealizam, već se zahtijeva uključivanje i unutarnjih varijabli koje proučava neoklasični realizam.

Neoklasični realizam time u značajnijoj mjeri proširuje mogućnosti neorealističke analize te nudi priličnu znanstvenu širinu i mogućnosti analize, osim sistemskih, i niza intervenirajućih varijabli posuđenih iz drugih teorijskih pravaca. Stoga se čini osobito pogodnim okvirom za analizu suvremene vanjske politike država koje djeluju u složenom svijetu s mnoštvom različitih aktera i interesa, a omogućuje i sintezu realizma s pojedinim elementima konstruktivizma i liberalizma, što ga čini jedinstvenim teorijskim okvirom za analizu vanjske politike. Budući da se radi o okviru koji je u radovima hrvatske akademske zajednice prilično podzastupljen i čije mogućnosti nisu dovoljno iskorištene, ovaj rad može poslužiti kao poticaj autorima za dodatno

proučavanje neoklasičnog realizma i njegovo češće korištenje u analizama vanjske politike pojedinih država.

LITERATURA

- Alden, Chris i Amnon Aran. 2017. *Foreign Policy Analysis: New Approaches*. Routledge.
- Bilandžić, Mirko. 2005. Tajne operacije CIA-e kao komponenta vanjske politike SAD-a u posthladnoratovskom razdoblju. *Polemos* 8(15–16): 221–238.
- Bilandžić, Mirko. 2012. Prema strategiji „nacionalne“ sigurnosti Europske unije? – Analiza Strategije unutarnje sigurnosti Europske unije. *Policija i sigurnost* 2(1): 49–69.
- Bilandžić, Mirko. 2018a. Politički sustav Rusije. *Polemos* 21(41): 224–227.
- Bilandžić, Mirko. 2018b. Kultura i nacionalna sigurnost: prilog raspravama kritičkih sigurnosnih studija. *Studia ethnologica Croatica* 30(1): 227–250.
- Bilandžić, Mirko i Ivica Mikulić. 2007. Business intelligence i nacionalna sigurnost. *Polemos* 10(19): 27–43.
- Brooks, Stephen G. i William C. Wohlforth. 2015/2016. The Rise and Fall of the Great Powers in the Twenty-first Century. *International Security* 40(3): 7–53.
- Buzar, Stipe. 2020. *Realizam i teorija pravednog rata*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske – Disput.
- Byman, Daniel L. i Kenneth M. Pollack. 2001. Let Us Now Praise Great Men. *International Security* 25(4): 107–146.
- Causation. Encyclopaedia Britannica. www.britannica.com/topic/causation (pristupljeno 1. lipnja 2020.).
- Cha, Victor D. 2000. Abandonment, Entrapment, and Neoclassical Realism in Asia: The United States, Japan, and Korea. *International Studies Quarterly* 44: 261–291.
- Costalli, Stefano. 2009. Power over the Sea: The Relevance of Neoclassical Realism to Euro-Mediterranean Relations. *Mediterranean Politics* 14(3): 323–342.
- Dawood, Layla Ibrahim Abdallah. 2016. Neoclassical Realism. Oxford Bibliographies. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0187.xml> (pristupljeno 18. lipnja 2020.).
- Desmaele, Linde. 2020. Socialization and Path-Dependent Emulation. U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- Feaver, Peter D. i dr. 2000. Brother Can You Spare a Paradigm? (Or Was Anybody Ever a Realist?) *International Security* 25(1): 165–193.

- Foulon, Michiel. 2015. Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Identities. *International Studies Review* 17(4): 635–661.
- Foulon, Michiel i Gustav Meibauer. 2020. Neoclassical Realism and Global IR: Toward a Synthesis? U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- He, Kai. 2017. Explaining United States-China relations: neoclassical realism and the nexus of threat-interest perceptions. *The Pacific Review* 30(2): 133–151.
- Hellman, Gunther i Ursula Stark Urrestarazu. 2013. Theories of Foreign Policy. Oxford Bibliographies. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0104.xml> (pristupljeno 18. lipnja 2020.).
- Hermann, Margareth G. i dr. 2001. Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals. *International Studies Review* 3(2): 83–131.
- Jović, Dejan, ur. 2013. *Realizam: teorije međunarodnih odnosa*. Zagreb: Politička kultura.
- Jović, Dejan, ur. 2014. *Liberalne teorije međunarodnih odnosa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Jović, Dejan, ur. 2016. *Konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kitchen, Nicholas. 2010. Systemic pressures and domestic ideas: a neoclassical realist model of grand strategy formation. *Review of International Studies* 36(1): 117–143.
- Kitchen, Nicholas. 2020. Neoclassical Realism as a Theory of International Politics. U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- Kovačević, Božo. 2013. Realizam poslije Hladnog rata. U: *Realizam: teorije međunarodnih odnosa*, ur. Dejan Jović. Zagreb: Politička kultura.
- Legro, Jeffrey W. i Andrew Moravcsik. 1999. Is Anybody Still a Realist? *International Security* 24(2): 5–55.
- Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro, ur. 2009. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press.
- Marsh, Kevin. 2012. Managing Relative Decline: A Neoclassical Realist Analysis of the 2012 US Defense Strategic Guidance. *Contemporary Security Policy* 33(3): 487–511.
- Marsh, Kevin. 2014. "Leading from behind": neoclassical realism and operation Odyssey Dawn. *Defence & Security Analysis* 30(2): 120–132.
- Meibauer, Gustav. 2020a. Interests, ideas, and the study of state behaviour in neoclassical realism. *Review of International Studies* 46(1): 20–36.
- Meibauer, Gustav. 2020b. Introduction. U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.

- Meibauer, Gustav, Linde Desmaele, Tudor Onea, Nicholas Kitchen, Michiel Foulon, Alexander Reichwein i Jennifer Sterling-Folker. 2020. Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- Onea, Tudor. 2020. Neoclassical Realism and Grand Strategy. U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- Potter, Philip B. K. 2010. Methods of Foreign Policy Analysis. Oxford Research Encyclopaedia of International Studies. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.34>.
- Rathbun, Brian C. 2008. A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism. *Security Studies* 17(2): 294–321.
- Reichwein, Alexander. 2020. Neoclassical Realism and Statecraft: Toward a Normative Foreign Policy Theory. U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- Ripsman, Norrin M. 2000. The curious case of German rearmament: democracy, structural autonomy, and foreign security policy. *Security Studies* 10(2): 1–48.
- Ripsman, Norrin M. 2011. Neoclassical Realism. Oxford Research Encyclopaedia of International Studies. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.36> (pristupljeno 21. veljače 2019.).
- Rose, Gideon. 1998. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics* 51(1): 144–172.
- Saltzman, Ilai Z. 2015. Growing Pains: Neoclassical Realism and Japan's Security Policy Emancipation. *Contemporary Security Policy* 36(3): 498–527.
- Schweller, Randall L. 2004. Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing. *International Security* 29(2): 159–201.
- Schweller, Randall L. 2018. Opposite but Compatible Nationalisms: A Neoclassical Realist Approach to the Future of US-China Relations. *The Chinese Journal of International Politics* 11(1): 23–48.
- Snyder, Glenn H. 2002. Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay. *International Security* 27(1): 149–173.
- Sterling-Folker, Jennifer. 1997. Realist Environment, Liberal Process, and Domestic-Level Variables. *International Studies Quarterly* 41(1): 1–25.
- Sterling-Folker, Jennifer. 2020. Conclusion: Listening in on the NCR Conversation. U: Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>.
- Taliaferro, Jeffrey W. 2000. Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited. *International Security* 25(3): 128–161.
- Taliaferro, Jeffrey W. 2006. State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State. *Security Studies* 15(3): 464–495.

- Tang, Shiping. 2009. Taking Stock of Neoclassical Realism. *International Studies Review* 11(4): 799–803.
- Telbami, Shibley. 2002. Kenneth Waltz, Neorealism, and Foreign Policy. *Security Studies* 11(3): 158–170.
- Vasquez, John A. 1997. The Realist Paradigm and Degenerative versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposition. *The American Political Science Association* 91(4): 899–912.
- Vukadinović, Radovan. 2005. *Teorije vanjske politike*. Zagreb: Politička kultura.
- Walt, Stephen M. 2018. US grand strategy after the Cold War: Can realism explain it? Should realism guide it? *International Relations* 32(1): 3–22.
- Waltz, Kenneth N. 2000. Structural Realism after the Cold War. *International Security* 25(1): 5–41.
- Więclawski, Jacek. 2017. Neoclassical Realism and the Crisis of the Realist Paradigm in Contemporary International Relations. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 2(57): 192–219.
- Williams, Michael C. 2004. Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics. *International Organization* 58(4): 633–665.
- Zakaria, Fareed. 1992. Realism and Domestic Politics: A Review Essay. *International Security* 17(1): 177–198.
- Živojinović, Dragan. 2008. Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa. *Godišnjak Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu*, 367–392.

NEOCLASSICAL REALISM AS A THEORETICAL FRAMEWORK FOR FOREIGN POLICY ANALYSIS, WITH SPECIAL REFERENCE TO THE PERCEPTIONS, BELIEFS AND IDEAS OF STATE LEADERS

Ivan Mintas

SUMMARY

Foreign policy has been one of the essential and most important state policies since the beginning of human civilization, without which it is impossible to imagine the functioning of a state. Given the fact that foreign policy is a complex and diverse activity of the state, the question arises how to analyse such a policy in the best scientific way. This paper presents a review of the neoclassical realism, as a theoretical framework that is relatively underrepresented in the literature within the Croatian academic community, and which, in our opinion, could be used more often due to its plurality and relatively wide area of application, given that it allows testing of a wide range of variables. Neoclassical realism combines elements of classical realism and neorealism, in a way that complements neorealist analysis with elements of classical realism and interest in domestic politics and the role of state leaders. In doing so, it tries to provide explanation of the foreign policy, as a dependent variable, by analysing independent variables at the structural/systemic level and intervening variables at the unit/state level.

Keywords: neoclassical realism, realism, neorealism, classical realism, international relations, foreign policy.

